

# KAÁN KÁROLY TERMÉSZETVÉDELMI MUNKÁSSÁGA

KESZTHELYI ISTVÁN

Az általános természetvédelem a század első évtizedében bontakozott ki Európában. Abban az időben, amikor Svédországban az első európai nemzeti parkok létesítését készítik elő, Magyarországon is lelkes természetvédők cikkei jelennek meg a természeti értékek védelme érdekében. Ezek sorából kiemelkedik *Kaán Károly* munkássága, aki külföldi útján személyesen is megismerkedett a természetvédelmi törekvésekkel. Kaán 1908-ban került a Földművelésügyi Minisztériumba, és *Darányi Ignác* földművelésügyi miniszter még abban az évben megbízta egy természetvédelmi munka megírásával, amely 1909-ben jelent meg,

## „A természeti emlékek fenntartása”

címen. Kaán Károly két csoportba osztva tárgyalta a természeti emlékeket. A „történeti vonatkozású természeti emlékek” közé sorolta a regékkel, mondákkal kapcsolatos helyeket, a történelmi helyek természeti díszeit (tehát azok természeti környezetét), és a történelmi események emlékére ültetett fákat. A másik csoportban tárgyalta a természetrajzi, gazdaságtudományi, esztétikai vagy egyéb jelentőségük miatt becses természeti értékeket. Ide sorolta pl. az őserdőket, a nagy méretű erdőállományokat, a ritka növény- és állatfajokat, az őstőzeg-lápokot, az esztétikailag értékes sziklákat, vizeséseket, tavakat, a különleges képződményeket stb. Kaán Károly csoportosítása magyar viszonyokra alkalmazva tartalmazta azokat a kategóriákat, amelyeket nemzetközi fórumokon ismertettek és amelyeket néhány ország törvényhozásában is elfogadott.

Darányi Ignác a könyvet egy miniszteri leirat kíséretében megküldte a törvényhatóságoknak, a fenntartásra érdemes természeti értékek összeírása érdekében. Az összeíróíveken védelemre javasoltak 1241 természeti értéket.

A svájci kormány 1913-ban a természeti alkotások nemzetközi védelme ügyében konferenciát tartott. A tanácskozáson a magyar kormányt Kaán Károly képviselte. Ez a konferencia, amelyen egy nemzetközi természetvédelmi szövetség alapokmányait is kidolgozták, a magyar természetvédelem ügyét is előbbre vitte. Kaán Károly kidolgozta a magyar természetvédelem szervezetét és azokat az intézkedéseket, amelyeket a kormány a természeti értékek védelme érdekében életbe léptetni kívánt.

1914-ben Kaán Károly természetvédelmi kormánybiztosi megbízást kapott és szeptember 14-ére országos értekezletet hívtak össze a természetvédelem kérdéseinek megvitatására. A tanácskozás előkészítéséhez a meghívottaknak kiküldték Kaán Károly 1914-ben írt,

## „A természetvédelem és a természeti emlékek fenntartásának kérdéséhez”

című könyvét. A könyv összefoglalása az addig elért eredményeknek és a megoldásra váró feladatoknak. Ma ebből a könyvből ismerhetjük meg, hogy milyen eredményeket érték el a magyarországi természetvédelemben 1914-ig, az első világháború kitöréséig.

Az akkor legfejlettebb természetvédelmi szervezettel rendelkező európai államokhoz hasonló szintű törvény és a természetvédelmi szervezet létrehozását az első világháború megakadályozta. A háború után újrászerveződő természetvédő mozgalom sürgette a természetvédelmi törvényt. Kaán Károly a háború utolsó évétől a magyar erdészet vezetője volt. Az ő irányításával 1923-ban négy erdészeti törvényt dolgoztak ki. Az erdészeti igazgatásról intézkedő XVIII. tc. a természetvédelmet az erdőigazgatóságok igazgatási és gazdasági ügyei közé sorolta. Olyan elgondolással került ez az intézkedés törvénybe, hogy a majdani természetvédelmi törvény végrehajtására késedelem nélkül készen álljon a szükséges szervezet. Természetvédelmi törvény hiányában az erdészeti üzemtervekben biztosítottak lehetőséget egyes erdőterületek védelmére. Kaán Károly a természetvédelem elméleti kérdéseinek és gyakorlati megvalósításának leghivatottabb szakembere és a természetvédelmi politika kialakítója volt Magyarországon. Ezt bizonyítja 1931-ben megjelent, impozáns könyve:

## „Természetvédelem és a természeti emlékek”

A könyv megírására a Magyar Tudományos Akadémiától kapott megbízást. Az előszóban írja: „Könyvemnek az a célja, hogy a művelt magyar társadalom egészét szolgálja. Azt tekintetem feladatombul, hogy megismertessem a kérdést és lehetőleg nem elvont formában nyújtsak tájékoztatást a természet kultusza minden rendű művelőjének, sőt ezen a határon is túl mindazoknak, akik ezek iránt a kérdések iránt érdeklődnek. Az volt a célom emellett, hogy kidomborítsam tárgyam jelentőségét és minél szélesebb körben felköltsem az érdeklődést a természetvédelem és a természeti emlékek gondozásának, természeti kincseink védelmének nemcsak a tudomány, hanem a nemzet egyéb, igen fontos érdekei szemszögéből is elbírált nagy jelentősége iránt. Végül pedig az volt a törekvésem, hogy megkeressem és megtaláljam azokat a módokat és eszközöket, amelyekkel e célok szolgálatát várható sikerrel ellátni lehet.”

A bevezető fejezetben a természetvédelem jelentőségét, addigi történetét, a természetvédelem formáit, a külföldi természetvédelmi gyakorlatot mutatta be, és ismertetett több külföldi védett területet, köztük az első európai nemzeti parkokat. Könyvének második, terjedelmesebb részét a természetvédelemre ajánlott helyek leírásának szentelte. A könyve harmadik részében ismertette a természet védelmére és a természeti emlékek fenntartására irányuló tevékenységét, a külföldi törvényes intézkedéseket és természetvédelmi szervezeteket. Megállapította, hogy a természetvédelmi feladatokat megoldásához szükségesek:

- megfelelő törvények és ezeken alapuló kormányzati intézkedések,
- a természetvédelem szolgálatát ellátó szervezet,
- sokoldalú, főleg pedig kellően megszervezett társadalmi tevékenység.

Megállapításai ma is helytállóak. Művében külön fejezetet szentelt a természet-szeretet és a természeti tárgyak megbecsülésének fejlesztésére. Azt írja: „a természet szeretetét, a természeti értékek elpusztulástól való nemzeti érdek jelentőségének terjesztését elősegíthetjük:

- irodalmi tevékenységgel: könyvekkel, folyóiratokkal és a napi sajtóban megjelenő cikkekkel, közleményekkel,
- a társadalom különböző rétegei részére tartott előadásokkal és filmekkel,
- a rádió útján terjesztett előadásokkal,
- az iskolai oktatás keretében, tehát az alsó, közép- és felső iskolákban tartott előadásokkal, a felső iskolák részére írt segédkönyvekben, és az alsó iskolák számára írt olvasókönyvekben.”

Fontosnak tartotta a tudományos eredmények közzétételét tudományos igény-nyel és közérthető, ismeretterjesztő módon is. A hazai társadalmat nevelni kell a természetvédelmi célok szolgálatára, amelynek egyik jelentős eszköze az irodalmi tevékenység. Külön fejezetben foglalkozott a természetvédelmet szolgáló társadalmi tevékenységgel, kifejtve annak fontosságát.

Kaán Károly könyve a magyar természetvédelem összefoglalása, feladatainak részletes megfogalmazása volt. A könyvben védelemre javasolt területek nagyobb részének védetté nyilvánítása 1945-től napjainkig megtörtént.

Amikor végre, az 1935. évi, az erdőkről és a természetvédelemről szóló tc. megszületett és később, az Országos Természetvédelmi Tanács, annak elnöki tisztét idős kora ellenére Kaán Károly szívesen vállalta és viselte, 1940-ben bekövetkezett haláláig. Kaán Károly természetvédelmi munkássága korszakos jelentőségű, szellemi öröksége ma is él természetvédelmi munkánkban. Természetvédelmi tevékenységének rövidre szabott méltatását az ő gondolataival zárom:

*„Egészételes kulturális fejlődés ... hazánkban is csak a természet munkájával összhangban, tehát csak akkor várható, ha az emberi alkotások nem a természet romjain, de a természeti alkotások mellett és azok keretében foglalnak tért.”*

**A nyilvánosság fokozottabb érdeklődését kívánja felkelteni a francia környezet-ügyi minisztérium a fölközi-tengeri térség érdeinek ügye iránt. Számos társadalmi szerv vállalt ebben védnökséget, felismerve, hogy megfelelő neveléssel és emberi magatartással, az itt gyakori tűzkárok 90%-a megelőzhető lenne. A károk nagyságára jellemző, hogy egyedül 1986-ban 55 000 ha erdő égett le, és ennek értéke egymilliárd francia frankot tett ki (forintra átszámítva 8 milliárd).**

(Ö. FORSTZEITUNG, 1987. 7. Ref.: Jérôme R.)